

МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ ЧУМАЧЕНКО – ТВОРЕЦЬ СВІТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В статті відображено основні етапи наукової діяльності вченого-економіста, доктора економічних наук, професора Миколи Григоровича Чумаченко, а також спогади про нього

Ключові слова: *вчений-економіст, наукова діяльність, бухгалтерська спільнота*

Постать вченого – передумова формування сучасного науковця. Історія людства зберігає безліч фактів, історій, які, як маленькі дзеркала, відображають особистості великих людей.

Ми повинні знати не тільки, як народжувалися праці великих корифеїв економічної науки, але й що це були за люди, скільки сил та енергії віддали вони. Як деколи відмовлялися вони від багатства, почесей, радощів життя заради торжества істини, як вмирили, до останнього подиху стверджуючи її. І ці знання допоможуть краще зрозуміти суть зробленого цими людьми, адже робота талановитої людини невіддільна від її особистості.

Сьогодні зростає роль і значення економічної науки для подальшої розбудови нашого суспільства та держави, проведення наукових читань в Житомирському державному технологічному університеті, присвячених пам'яті видатних науковців в сфері бухгалтерського обліку, аналізу та контролю є закономірним явищем.

Довго живучи серед людей, починаєш розуміти їх дійсну цінність. Адже ми всі різні. Це, безумовно, добре, адже, як відомо, “Багатство світу – в його різноманітті”. Але, щоб цей світ існував і “радів життю” потрібні люди особливого складу розуму і дій. Микола Григорович саме така Людина.

Написання статті не продиктовано бажанням викласти його біографію, адже є надзвичайно багато джерел, в яких до подробиць викладено цю інформацію. Ми оперуємо лише власними спогадами.

Долі багатьох українських учених подібні між собою: їхню творчість знають як на батьківщині, так і за кордоном. Підтвердженням цьому є ім'я українського вченого, економіста, громадського діяча, засновника Української Академії економічних наук – Миколи Григоровича Чумаченко.

Постать М.Г. Чумаченка яскрава і непересічна завдяки його глибокій ерудованості, досвідченості та інтелігентності. Його значний внесок у розвиток бухгалтерського обліку та економічного аналізу є неоціненним для нащадків. Проте, не надто добре про М.Г. Чумаченка обізнана сучасна молодь, яка прагне отримати економічну освіту.

Життя, творчість та ідеї М.Г. Чумаченка є прикладом для сучасного науковця. Він мав заслужено велику повагу бухгалтерської спільноти. Тому важливо нагадати та відродити цю повагу до нього у студентства.

Творча спадщина М.Г. Чумаченка виходить за суто професійні межі, оскільки його особистість, роль у економічному житті, особливо в царині бухгалтерського обліку, економічного аналізу, незмінно ширша. Погляди та ідеї Миколи Григоровича багато в чому зберігають актуальність і сьогодні, оскільки він висококваліфіковано визначив загальні важливі проблеми щодо проблем бухгалтерського обліку й економічного аналізу, запровадження передового досвіду зарубіжних країн науково-технічного прогресу, підвищення ефективності промислового виробництва, економіки регіону, впровадження радикальних економічних реформ.

Напрями дослідження та наукова спадщина вченого. Чумаченко М.Г. – людина величезної наукової ерудиції, автор численних праць. Учений не замикався в рамках обраної на початку наукової діяльності тематики, а переходив до дослідження нових актуальних проблем економіки. Перші кроки у великій науці вчений присвятив дослідженню питань господарського обліку та економічного аналізу. Результати досліджень у цій галузі були представлені у кандидатській (1962 р.) і докторській (1970 р.) дисертаціях, а також у монографіях, ряді статей, підручниках з бухгалтерського обліку та економічного аналізу.

Активна участь в найважливіших міжнародних конференціях і організаціях давала великий фактичний матеріал для дослідження зазначених проблем, стимулювала розширення кола наукових інтересів.

Розглядаючи ключові положення визначених вище напрямів дослідження М.Г. Чумаченко аргументував свої висновки, критично, але з повною науковою об'єктивністю аналізував праці сучасних йому закордонних авторів. Не дивно й показово, що він був одним з найбільш авторитетних економістів-міжнародників не тільки в нашій країні, але й за її межами.

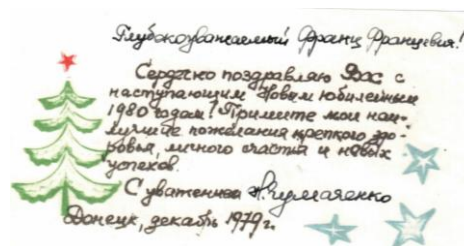
Наукова спадщина вченого становить понад 900 великих праць, що стосуються майже всіх ділянок економічної науки. Найбільше значення мають праці, присвячені забезпеченню такої організації бухгалтерського обліку й економічного аналізу на підприємстві, яка б сприяла максимальному використанню інформації в управлінні виробництвом, підвищенню оперативного бухгалтерського обліку й економічного аналізу як важливої структурної частини інформаційної системи управління. Не менш популярними є пропозиції М.Г. Чумаченка щодо використання даних бухгалтерського обліку в системі національних рахунків ООН, напрямів використання ЕОМ у процесі прийняття управлінських рішень. Зокрема, виділяють вісім напрямів, дослідження по яких проводив М.Г. Чумаченко: 1) інформаційна система управління – господарський облік і економічний аналіз; 2) удосконалення управління виробництвом; 3) проблеми автоматизації управління; 4) економіка та управління галузями промисловості; 5) управління економікою регіону; 6) управління науково-технічним прогресом; 7) економічні проблеми екології та ресурсозбереження; 8) аналіз економічних реформ в Україні. Чумаченко М.Г. багато свого таланту віддав дослідницькій роботі, спрямованій на удосконалення фінансового механізму підприємств і корпорацій, управління вартістю підприємства, корпоративне та антикризове управління, планування діяльності підприємства в сучасних умовах.

Вражаючою є та кількість державних нагород, якими був удостоєний Микола Григорович, а саме: Жовтневої Революції (1985), Вітчизняної війни II ступеня (1985), Трудового Червоного Прапора (1976), За заслуги III ст. (2005), За мужність III ст. (1999), медалі “За бойові заслуги” (1982), “Захиснику Вітчизни”, Почесна Грамота Президії Верховної Ради УРСР” (1975), Почесна Грамота Кабінету Міністрів України (2000), Почесні знаки “Шахтарська слава” III ст. (1985), IV ст. (1988), I ст. (1995), Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2003).

Серед багаточисельних нагород та звань М.Г. Чумаченко варто виділити: постійний представник Української РСР в Комісії ООН з транснаціональних корпорацій (1976-1978), президент Академії економічних наук України (1993), Радник Президії НАН України (1998), член Президії Співки економістів України (1987), член Академії підприємництва та менеджменту України (1991), член Академії акмеологічних наук (Санкт-Петербург, 1993), Заслужений діяч науки і техніки України (1995), почесний директор Інституту економіки промисловості НАН України (1995), почесний доктор Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (2006), почесний професор: Тернопільського національного економічного університету (1996), Міжнародного інституту лінгвістики і права (2000), Донецької державної академії управління (2000).

Вплив вченого на становлення та розбудову Житомирської наукової бухгалтерської школи.

Науковці сприймали М.Г. Чумаченка як людину абсолютно непересічну, з незаперечним авторитетом, як людину іншого часу, не в сенсі суто хронологічному, а в сенсі приналежності до певної епохи і до певного виховання. Яскравим прикладом цього є вітальна листівка написана від руки та надіслана М.Г. Чумаченком нашому Вчителю – Францу Францовичу Бутинцю – з нагоди Нового 1980 року.

Рішенням Вченої ради Житомирського державного технологічного університету в 2002 році Миколі Григоровичу Чумаченко присвоєно звання "Почесний професор ЖДТУ" за вагомий особистий внесок в освіту та науку та заслуги у сприянні розвитку Житомирського державного технологічного університету.

Особистість Миколи Григоровича визначається науково-організаційним талантом. Він є ініціатором створення Академії економічних наук України. В період 1993-2011 рр. М.Г. Чумаченко був Президентом Академії економічних наук України. Створення Академії економічних наук України зумовлене бажанням сприяти розвитку економічних наук шляхом консолідації інтелектуального потенціалу вчених через сприяння створенню умов для активної професійної діяльності своїх членів, розвитку співробітництва економістів, працюючих у різних галузях теоретичних та прикладних наук; сприяння проведенню наукових досліджень, зміцнення зв'язків між економічною наукою, освітою та практикою, сприяння розробці та впровадженню законів та заходів економічного розвитку України, підготовці та перепідготовці економічних кадрів; розробка науково обґрунтованих рекомендацій, навчально-тематичних планів та програм з організації та вдосконалення економічної освіти.

Нині академіками Академії економічних наук України є учні Житомирської наукової бухгалтерської школи: І.В. Білоусова, Т.В. Давидюк, І.В. Замула, С.Ф. Легенчук, Н.М. Малюга, О.В. Олійник, І.В. Орлов, Н.І. Петренко, Г.С. Писаренко, К.В. Романчук, Г.М. Тарасюк, Л.В. Чижевська, М.М. Шигун та інші.

Микола Григорович Чумаченко був не лише талановитим науковцем, але й надзвичайно приємною у спілкуванні людиною. Коли автори статті спілкувались з Майстром, відчували, що цінність цього спілкування, яку демонстрував М.Г. Чумаченко, адже відчувалась його сила, авторитет.

Нам особливо приємно мати честь написати матеріал про М.Г. Чумаченко, так як не тільки як вчені ми схилиємось перед фундаментальним внеском, зробленим дослідником, але й тому, що нам пощастило особисто працювати з Майстром.

Цим матеріалом маємо намір підкреслити роль Миколи Григоровича у розвитку науки про бухгалтерський облік, але й на прикладі діяльності Митця торкнутися одного із більш загальних питань – ролі великого вченого-творця в розвитку економічної науки.

Великий “полководець” армії вчених. Важливе значення в організації науки мають дослідження великих вчених. Проте часто постає питання, що полягає в наступному: оскільки наука – це пізнання людиною законів природи; ці закони єдині, тож шлях розвитку економічної науки визначений, і жодна людина не може його змінити. Отже, М.Г. Чумаченко, як і інші великі вчені, не можуть змінити шлях розвитку науки. Але якщо це так, то, можливо, геніальну людину можуть замінити добре організовані наукові інститути. Вони, звісно, сприяють розвитку науки, проте такі наукові установи не можуть успішно працювати без великих керівників і провідних вчених. Адже, з історії добре відомо, що військам без гарного полководця не вдається успішно перемагати. Тож, чи може армія вчених успішно проводити наукові дослідження без своїх великих “полководців”?

Як відомо, розвиток науки полягає в знаходженні нових явищ і у відкритті тих законів, яким вони підпорядковуються. Створення чогось нового, що до цього не існувало, ми відносимо до творчої діяльності людини, і це визнається найбільш високою духовною діяльністю людей. Обдарованість до творчої діяльності і визначає талановитість людини, і не тільки як вченого, але й письменника, художника, музиканта і навіть державного діяча.

Успіх роботи наукового інституту повністю залежить від творчих здібностей підбраного колективу. Але також справедливо і зворотне – поява великого вченого відразу підвищує ефективність діяльності всього колективу.

Дійсно, історія науки показує, як добре підбрана школа науковців, створена великим вченим, виключно ефективно рухає науку вперед. Яскравим прикладом такої школи є Житомирська наукова бухгалтерська школа, створена Францем Францевичем Бутинцем в Житомирському державному технологічному університеті.

Найважливіше і найважче в організації науки – це відбір дійсно найбільш творчо обдарованої молоді і створення тих умов, при яких її талант міг би швидко розкритись в повній мірі. Для цього потрібно вміти оцінювати творчі здібності молоді, коли вона тільки починає свою наукову роботу.

Історичний досвід показує, що число людей, що володіють достатніми творчими здібностями, щоб помітно впливати на розвиток науки, дуже мало. Це видно, наприклад, з числа наукових робіт, які публікуються, а також з числа наукових робіт, які дійсно вплинули на розвиток економічної науки.

Зараз незначне число науковців цікавиться оригінальними роботами великих класиків науки. Зазвичай знайомляться з їх досягненнями в підручниках, монографіях, статтях. Звичайно, з пізнавальною метою це цілком виправдано, але для вченого, який є керівником молоді, організатором наукової роботи колективу, головним фактором, що забезпечує успіх його діяльності, є саме відбір кадрів за їх творчими якостями. Одним з найбільш дієвих шляхів для того, щоб навчитися оцінювати творчі здібності молоді, є вивчення оригінальних робіт великих учених. Цим молоді науковці часто нехтують. Проте знайомство з дослідженнями таких вчених, як Ф.Ф. Бутинець, П.П. Німчинов, І.В. Малишев, Я.В. Соколов,

Г.М. Чумаченко навчають багато чому, і, крім того, приносять ще й естетичну насолоду. Прояви творчого таланту людини завжди красиві, і ними не можна не милуватися! Тож в оцінці творчих якостей молодих вчених і виявляється основний талант Ф.Ф. Бутинця як засновника та лідера Житомирської наукової бухгалтерської школи. Без цих здібностей вчений не може підібрати сильний науковий колектив для своєї школи.

Хоча шлях науки визначений, але рух цим шляхом забезпечується винятково працями невеликого числа обдарованих людей. Якість відбору творчо обдарованих учених і є основним фактором, що забезпечує високий рівень розвитку економічної науки.

Спогади про вченого як про неординарну та неповторну особистість.

Для молодого покоління – студентів та аспірантів Микола Григорович Чумаченко, в першу чергу, був поважним доктором економічних наук, професором, академіком Національної академії наук України. Проте нам пощастило дізнатися про Миколу Григоровича трохи більше, коли випала честь працювати з ним як з опонентом по кандидатській дисертації (Т.В. Давидюк на тему “Подвійний запис в бухгалтерському обліку: теорія і практика застосування”, 2004 р.). Саме завдяки підтримці М.Г. Чумаченко ми було удостоєні честі отримати за засіданні Президії НАН України грамоту за монографію “Двойная запись в бухгалтерском учете: историко-теоретический аспект”, власне з якої і розпочалось наше знайомство із М.Г. Чумаченко.

Микола Григорович запам'ятався неординарною і неповторною особистістю. Що могли знати про М.Г. Чумаченко, так це те, що перед нами доктор економічних наук, професор, що Микола Григорович є академіком НАН України, що його ім'я значиться в якості автора та співавтора багаточисельних праць з проблем бухгалтерського обліку, економічного аналізу, що він є Заслуженим діячем науки і техніки України, лауреатом багатьох премій та нагород, величиною в науці про бухгалтерський облік.

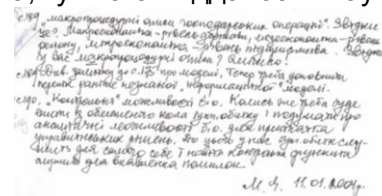
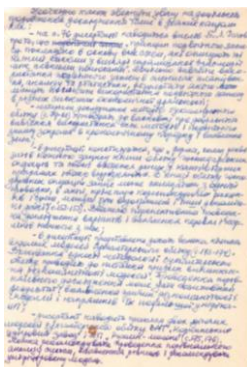
Пригадується, що, перебуваючи у Національній академії наук України, де у нас відбулась зустріч з М.Г. Чумаченко, він виявив істинну щирість у такому спілкуванні. У спілкуванні з М.Г. Чумаченко ми отримали безцінні уроки відповідального ставлення до справи, неприйняття байдужості до долі науки, освіти, країни в цілому.

Власний, не схожий на інші, стиль спілкування, непередаваний запал Миколи Григоровича, ясно відчувалося його бажання слухати, поділитися з нами всіма своїми знаннями, ще більше запалити любов до науки про бухгалтерський облік – це не могло не захоплювати. Все це ще раз переконувало в наявності таланту, індивідуальності та неповторності Миколи Григоровича, у його відданості науці безмірно, безмежно, без залишку.

Ми мали нагоду отримати з рук М.Г. Чумаченко зауваження по виконаній роботі написані ним від руки, що засвідчувало опрацювання Вченим дисертації

від вступу до списку використаних літературних джерел та

додатків. Ми бачив людину, що був поглинений роботою і який віддавав все улюбленій справі.

Письмовий стіл Миколи Григоровича був заповнений чернетками, книгами, журналами, які потрібні були для чергової статті, але Микола Григорович відшукував потрібне за секунду.

Микола Григорович залишив велику спадщину: монографії, підручники, статті. Всі його праці дають можливість не тільки оцінити неосяжність наукових інтересів М.Г. Чумаченко, його вміння дивитися в корінь будь-якого питання, але і захопитися його непереборною напористістю у відстоюванні цінності і важливості науки про бухгалтерський облік. Таким був Микола Григорович – людина відкрита, щира, пряма, в ряді питань безкомпромісна.

Зустріч з Миколою Григоровичем, в силу масштабу його особистості, навіть недовга його причетність нашій долі обов'язково змінює щось в кожному з нас, нехай навіть зовсім непомітно. А тому поки ми живемо, вони живуть в нас, в наших думках і вчинках. Пам'ять про Миколу Григоровича, сміливого і відданого справі вченого, неповторну людину, буде зберігатися і в наших серцях.

Список використаних літературних джерел:

1. *Микола Григорович Чумаченко*. Бібліографія до 85-річчя / Упоряд. Н.І. Вишнеvsька, І.А. Кузнєцова; Вступ ст. О.І. Амоші, А.А. Чухна; Відп. Ред. О.І. Амоша. – К.: Наук. Думка, 2010. – 260 с.

2. Академія економічних наук України — Вікіпедія [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

МАЛЮГА Наталія Михайлівна – доктор економічних наук, професор Національної академії статистики, обліку та аудиту.

ДАВИДЮК Тетяна Вікторівна – доктор економічних наук, доцент Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2012 р.